

BARNAFRID
Institutionen för biomedicinska och kliniska
vetenskaper, BKV
LINKÖPINGS UNIVERSITET

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.da@regeringskansliet.se
JU2025/00206

Remissvar på slutbetänkande av utredningen om skärpta regler för unga lagöverträdare - Straffbarhetsåldern SOU 2025:11

Barnafrid, nationellt centrum för kunskap om våld mot barn, har beretts möjlighet att inkomma med ett remissvar på slutbetänkande av utredningen om skärpta regler för unga lagöverträdare - Straffbarhetsåldern SOU 2025:11

Sammanfattning av synpunkter

Utvecklingen där barn begår allvarliga och grova brott är oroande, och Sverige har ett stort ansvar att säkerställa att barn inte dras in i kriminalitet eller lockas in i kriminella gäng. Den senaste tidens ökning av barns inblandning i allvarlig kriminalitet kräver omedelbara åtgärder.

Sverige har snabbt infört flera lagförändringar för att motverka allvarlig brottslighet, med fokus på nya lagförslag. Barnafrid vill betona att samtliga lagförändringar som kan komma att ske med mer ingripande åtgärder mot barn bör följas upp och utvärderas. Utvärderingen behöver ta in röster från offentliga biträden, Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Kriminalvården, Socialtjänst samt berörda barn och unga.

Barnafrid hade önskar att den dialog som förts med skolungdomar inom ramen för utredningen hade lyfts och givits utrymme. Nu saknas barnets röster om den verklighet de lever i och som föreslagna förändringar syftar till att påverka något som Barnafrid efterfrågar.

Barnafrid avstyrker den särskilda sänkningen av straffbarnhetsåldern som utredaren föreslår. Det är av en anledning som vi i över 100 år har haft en gräns vid 15 år för att kunna straffas för brott. Barn är långt ifrån mogna och färdigutvecklade vid 14 års ålder, de är fortfarande impulsstyrda och har svårt att se konsekvenser av sitt handlade. Att då lägga på dem ett straffrättsligt ansvar framstår som oskäligt. Den ökning av mycket grov brottslighet som vi ser krypa ned i låga åldrar behöver angripas som ett samhällsproblem på andra sätt än enbart på straffrättsliga grunder.

Barnafrid gör sitt ställningstagande på de grunder som utredaren själv antar vara

skäl emot en särskild sänkning av straffbarhetsåldern.

Barnafrids ställningstagande

Utredningens förslag: Den lägsta straffbarhetsåldern enligt den särskilda regleringen ska vara 14 år. Regleringen placeras i ett nytt stycke i 1 kap. 6 § brottsbalken

Barnafrid håller med utredningen i att inte genomföra en generell sänkning av straffbarhetsåldern från 15 år till 14 år.

Barnafrid avstryker förslaget om en särskild sänkning av straffbarhetsåldern till 14 år vid vissa brott med hänvisning till just de argument utredaren själv anger talar emot föreslagen förändring. Som utredningen har visat är det inte en effektiv åtgärd för att minska brottsligheten i allmänhet och inte heller i förhållande till den problembild som direktiven angett.

Det framkommer i utredningen att inget stöd finns för att den allmänna brottsligheten bland barn under 15 år under senare år skulle ha ökat i omfattning på ett sådant sätt att det krävs särskilda åtgärder från samhällets sida. Trenden är att brottsligheten bland barn och ungdomar minskar generellt och att den mycket oroväckande ökningen av särdeles allvarlig brottslighet utförs av en mindre grupp barn. Vidare visar studien från Danmark, som under 2010 – 2012 sänkte den generella straffbarhetsåldern till 14 år, på mer negativa konsekvenser för det enskilda barnet. Risker för återfall hade ökat med 10% för de barn som dömts för brott vid 14 års ålder. Barnen var också mindre benägna att fullfölja skolan. Den målsättning som man ville uppnå med förslaget visade således ingen effekt.

Barnafrid menar att i avsaknad av tydlig evidens för sänkt straffbarhetsålder, bör problematiken med grov kriminalitet som en liten grupp barn ägnar sig åt angripas på andra sätt än föreslagen lagändring. Just nu pågår också stora förändringar utifrån både socialtjänst och rättsväsende och de effekterna har ännu inte kunnat utvärderats.

Det bör noteras att enligt forskning är barn mer benägna än vuxna att underskatta risker och att söka spänning. Barns utvecklingen av hjärnan visar att barn är mindre mogna än ungdomar i övre tonåren och unga vuxna. Utredningen beskriver utifrån forskningen hur barn och unga är mer benägna att ta risker, har sämre förmåga till impuls kontroll och att bedöma de framtida konsekvenserna av sitt handlande än ungdomar i de övre tonåren och unga vuxna. Barn är därmed också lättare offer för

grooming i syfte att begå brott.

Vidare vill Barnafrid framhålla vikten av att följa barnrättskommitténs direktiv där man uttalat att konventionsstaterna inte bör införa straffrättsliga system med olika straffbarhetsålder beroende på brottets allvar. Barnrättskommittén påtalar att en sådan lösning ofta syftar till ett populistiskt förhållningssätt för att visa allmänheten att man tar tag i unga grova lagöverträdare som begår grova brott.

Rekommendationer från barnrättskommittéerna påtalar också att stater som har en straffbarhetsålder som är högre än så att inte sänka den detta är också en rekommendation som givits till Sverige. Utifrån att barn och unga har rätt att förstå från vilken ålder det finns en straffbarhet blir det föreslagna systemet mycket svårbegripligt. Detta är en viktig princip för att medborgare oavsett ålder ska känna sig trygga. Med en särskild sänkning av straffbarhetsåldern till 14 år vid vissa brott blir det snårigt och svårt att förstå för barn och unga vad som gäller vad gäller straffbarhetsålder.

Barnafrid vill också väcka frågan hur en sådan lagstiftning med en särskild sänkning av straffbarhetsåldern till 14 år vid vissa brott ska behandlas rättsligt. Under en förundersökning kan brottsrubriceringar komma att ändras och från när övergår en utredning utifrån lagen om unga lagöverträdare till en förundersökning, och eventuellt tillbaka till en utredning utifrån unga lagöverträdare. Tillämpning för rättsväsendet kan bli problematisk när straffvärdet ska bedömas för ett straffbart brott som inte omfattas av straffbarhet. När tillämpningen inte är tydlig kan det framstå som en brist i legalitet och uppleves inkonsekvent och oförståelig.

Barnafrid instämmer med de farhågor som bland andra Axel Holmgren och Linda Palmenäs framför i sina särskilda yttranden: den föreslagna förändringen skulle kunna ge upphov till rättssäkerhetsbrister och praktiska svårigheter avseende rättstillämpningen, men också riskerar att framstå som orättvis och oförutsägbart både mot misstänkta och mot målsägande.

En potentiell farhåga gällande sänkt straffbarhetsålder är att kriminella gäng kan rekrytera allt yngre barn för att begå brott för att komma undan straffbarhet. Utredningen menar dock att risken är så liten att detta inte utför ett hinder att sänka straffbarhetsåldern. Barnafrid ifrågasätter bedömningen.

Ett stort antal åtgärder har under kort tid vidtagits för att komma till rätta med rådande situation av ökad grov kriminalitet bland barn och unga och rekrytering av unga till kriminella gäng. Utredningen presenterar sammanlagt 25 olika former av lagförslag, utredningar och regeringsuppdrag där vissa fortfarande är pågående eller nyligen avslutade. Utredaren konstaterar att det fortfarande är för tidigt att se resultat av dessa åtgärder, något som Barnafrid önskar skulle tagits med i

beaktandet innan det nu aktuella förslaget om sänkt straffbarhetsålder började diskuteras. Barnafrid saknar också i aktuell utredning en grundligare översyn kring hur effekterna av föreslagen lagändring ska följas upp.

Barnafrid önskar framhålla det som utredaren själv konstaterar att den grova brottsligheten bland barn och unga är ett misslyckande från samhällets sida. Barnafrid anser att större fokus bör läggas på förebyggande åtgärder innan barnen kommer i kontakt med rättsväsendet. Socialtjänst, skola och förskola samt civilsamhället behöver stärkas för att tidigt upptäcka och förhindra den negativa utvecklingen och bryta den nedåtgående spiral vi idag ser bland våra unga. Det är även ytterst brådskande att köerna till barn- och ungdomspsykiatrisk bedömning och vård kan minskas och att barn med tidiga beteendeproblem får evidensbaserad behandling i tid, inklusive stöd till förändrar och skolpersonal.

Utredningens övriga förslag

Barnafrid har koncentrerat sitt yttrande till att avse just straffbarhetsåldern. Barnafrid har inget att kommentera om övriga förslag.

Avslutande ord

Staten har ett ansvar att skydda barn från att hamna i kriminalitet liksom att skydda samhället från denna brottslighet. FN:s barnrättskommitté har också rekommenderat att Sverige ska utarbeta en strategi för att förebygga ungdomsbrottslighet. Denna ska baseras på forskning och analys av de bakomliggande orsakerna till barns inblandning i brottslighet. Förebyggande insatser, liksom repressiva åtgärder av det slag som utredningen behandlar måste också vara rättssäkra, proportionerliga och förenliga med barnets bästa.

Dessa aspekter är något som Barnafrid anser att utredningen inte uppfyller på ett tillfredsställande sätt.

För Barnafrid – nationellt centrum för kunskap om våld mot barn
Linköping den 6 maj 2025

Anna Nelsson
Utredare Barnafrid

Sofia Melén Moadi
Utredare Barnafrid

Laura Korhonen, prof.
Centrumchef, Barnafrid